

Suomenkielisen varhaiskasvatuksen tulosityksikön vuoden 2023 talousarvion ja strategian osavuosikatsaus 4 tilanteessa 31.12.2023

Suomenkielisen varhaiskasvatuksen toiminnan ja tuloksen analyysi

Tammikuun ennakkotiedon mukaan Espoon varhaiskasvatusikäisten suomen-, ruotsin- ja muun kielisten lasten määrä on kasvanut noin 70 lapsella vuodesta 2022. Varhaiskasvatuksen osallistumisaste on noussut edellisvuoden 81,1 prosentista 82,1 prosenttiin. Kasvu on kohdistunut erityisesti alle kolmevuotiaiden lasten ikäluokkaan, jossa osallistumisaste nousi 57,2 prosentista 60,7 prosenttiin Espoo-tasolla. Tarkempi, kieliryhmittäinen väestötieto saadaan keväällä 2024.

Suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa oli vuoden aikana keskimäärin 16 140 lasta, 446 enemmän kuin edellisenä vuonna. Kunnallisissa päiväkodeissa lasten määrä oli ennakoitua mukainen noin 11 750, mutta alle 3-vuotiaiden määrä oli 335 lasta arvioitua suurempi, mikä lisäsi henkilöstön ja tilojen tarvetta. Yhdellä kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä työskentelevällä työntekijällä voi olla vastuullaan seitsemän kolme vuotta täyttäneitä tai neljä alle kolmevuotiaista lasta. Laskennallisesti alle 3-vuotias varaa siten 1,75 paikkaa verrattuna kolme vuotta täyttäneeseen lapseen.

Varhaiskasvatuspaikkoja lisättiin toimintavuoden aikana ns. poikkeusjärjestelyin, jotta lapset saatiin sijoitettua varhaiskasvatukseen. Keväällä 2023 kunnallisiin päiväkoteihin oli sijoitettu ns. poikkeusjärjestelyin 529 lasta. Poikkeusjärjestelyjä jatkettiin syksyllä 383 lapselle, sillä varhaiskasvatuspaikkojen kapasiteetti ei ole riittävä kysyntään nähden. Varhaiskasvatuksen lapsimäärän kasvun lisäksi haasteena on useiden päiväkotien samanaikainen väistötarve päiväkotitilojen kiireellisten ja suunniteltujen laajempien korjaustoimien ajalle.

Palvelusetelipäiväkodeissa keskimääräinen lapsimäärä kasvoi vuoteen 2022 verrattuna 277 lapsella. Vuoden aikana aloitti yksi uusi palvelusetelipäiväkoti. Palvelusetelipäiväkodeissa alle kolmevuotiaiden osuus oli erityisen korkea, 36 % kaikista lapsista, joten päiväkotien kapasiteetista merkittävä osa on varattu pienten lasten varhaiskasvatukseen. Yksityisissä varhaiskasvatuspalveluissa päiväkotien siirtymä yksityisen hoidon tuelta palvelusetelituottajaksi oli ennakoitua vähäisempää. Yksityisen hoidon tuen keskimääräinen lapsimäärä vuositasolla ylitti arvion alle 3-vuotiaiden ikäryhmissä ja vastaavasti alitti vanhemmissa ikäryhmissä.

Lasten kotihoidon tuen Espoo-lisää on maksettu 160 euroa kuukaudessa 1.3.2023 alkaen valtuuston päätöksen mukaisesti alle 1v 6kk ikäisistä lapsista aiemman alle 2v 6kk iän sijaan. Samalla Espoo-lisän saamisen ehtoa muutettiin niin, että sitä maksetaan, vaikka nuorimman lapsen sisarukset olisivat varhaiskasvatuksessa. Muutokset nostivat kuntalisän saajien määrää hetkellisesti verrattuna edelliseen vuoteen. Vuoden aikana kuntalisän saajien määrä on laskenut matalammalle tasolle kuin vuonna 2022, kotihoidon tuen käytön laskiessa kokonaisuutena. Etenkin kolme vuotta täyttäneiden perheen nuorimman lapsen sisarusten määrä kotihoidon tuella on laskenut. Vuoden 2023 lopussa heitä oli enää 174.

Varhaiskasvatuksen asiakasmaksut tarkistettiin maaliskuusta lukien, kun eduskunnan päätös alentaa asiakasmaksuja korottamalla maksuihin vaikuttavia perheiden tuloarvoja 33 prosenttia tuli voimaan. Tätä ei ollut mahdollista ottaa huomioon vuoden 2023 budjetissa aikataulusyistä. Tarkistuksen myötä niiden lasten osuus, joiden varhaiskasvatus on maksutonta, nousi 25 prosentista 36 prosenttiin ja ylintä 295 euron maksua maksavien osuus aleni 26:sta 23 prosenttiin. Vastaava tarkistus tehtiin myös varhaiskasvatuksen palvelusetelille perheen omavastuuosuuteen. Merkittäväällä osalla perheistä Espoon palveluntuottajalle maksama osuus setelin arvosta kasvoi ja perheiden osuus pieneni.

Henkilöstötilanne varhaiskasvatuksessa on edelleen haastava. Kunnallisen varhaiskasvatuksen henkilöstön kelpoisuustilannetta seurataan helmikuun ja syyskuun tilanteessa. Syyskuussa 2023 kelpoisuusehdot täyttävän varhaiskasvatuksen henkilöstön osuus aleni kevään tilanteeseen verrattuna. Kelpoisten varhaiskasvatuksen opettajien osuus oli 49,4 % (edellinen mittaus 50,7 %),

varhaiskasvatuksen erityisopettajien osuus oli 66 % (edellinen 74,7 %) ja lastenhoitajien 61 % (edellinen 62,6 %). Kelpoisten lastenhoitajien osuuteen vaikuttaa se, että useat vakituiset lastenhoitajat ovat määräaikaista varhaiskasvatuksen opettajan tehtävässä ja heidän sijaisenaan on ei kelpoinen työntekijä.

Espoossa henkilöstön saatavuusohjelmaa työstetään kaupungin henkilöstöyksikön johtamassa työryhmässä. Kaupunginjohtajan päätöksellä suomenkielisen ja ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen opettajiksi ja erityisopettajiksi, varhaiskasvatusyksiköiden johtajiksi ja varhaiskasvatuksen sosionomiksi pätevoityville henkilöille voidaan myöntää kelpoisuuden hankkimista varten täydet palkkaedut enintään neljän kuukauden ajalta.

Osassa lähikunnista saatavuusongelmaan on reagoitu merkittäväällä palkankorotuksella ja henkilöstöetuksien lisäämisellä. Vielä ei ole tiedossa sen mahdollinen vaikutus henkilöstön saatavuuteen Espoossa. Jatkossa on entistä tärkeämpää huolehtia Espoon varhaiskasvatuksen palkkojen kilpailukyvyistä.

Vaikka kelpoisen henkilöstön saatavuustilanne on haastava, vuoden 2023 aikana työssä oleva henkilöstö on ollut sitoutunutta ja tyytyväistä. Henkilöstön tyytyväisyys onnistumisestaan pedagogisessa työssä ja toiminnassa oli marraskuussa 4.6 (asteikko 1 – 6).

Elokuussa 2023 otettiin käyttöön varhaiskasvatusyksikön apulaisjohtajamalli neljässä vähintään 11 ryhmän yksikössä. Sekä henkilöstöltä että johtajilta on tullut erittäin hyvää palautetta uudesta johtamisrakenteesta. Henkilöstön joulukuun työfiiliskyselyn mukaan esihenkilön tukeen ja kannustukseen tyytyväisten osuus oli 82 %, edellisen vuoden vastaava osuus oli 77 %

Työfiiliskyselyn mukaan 76 prosenttia vastaajista suosittelee Espoon kaupunkia työnantajana. Suosittelemattomuus oli korkeampi kuin kaupungin tavoitetaso (70 %). Edellisen vuoden osuus oli 71 prosenttia.

Varhaiskasvatuksen sosionomien määrää lisäntyy vähitellen. Uusiin päiväkoteihin tulee sosionomin tehtäviä. Lisäksi henkilöstörakenteen muutosprosessissa osa vapautuvista lastenhoitajan tehtävistä korvataan sosionomin tehtävällä. Myös näihin tehtäviin on haasteita rekrytoida kelpoisuusehdot täyttävää henkilöstöä.

Suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa on oppisopimuksella opiskelevia 118 työntekijää.

Talous

Suomenkielisen varhaiskasvatuksen talousarvion tulot 19 milj. euroa, ylittivät talousarvion 3,2 milj. eurolla.

Asiakasmaksuja alennettiin 1.3.2023 lukien nostamalla tuloarvoja 33 prosentilla. Asiakasmaksutulot alittivat talousarvion 951 000 eurolla. Muilta kunnilta ja ELY-keskukselta laskutettavat tuotot alittivat 60 000 eurolla. Hankeavustusten määrä lisääntyi vuoden aikana ja hanketuloja vuodelle 2023 kertyi lähes 4,3 milj. euroa.

Suomenkielisen varhaiskasvatuksen muutetun talousarvion menot 277 milj. euroa, ylittivät muutetun talousarvion 2,6 milj. eurolla. Alkuperäistä talousarviota muutettiin 16 milj. eurolla mm. lisäämällä palkankorotuksiin 0,9 milj. euroa sekä valtuuston 4.12.2023 päätöksellä 15,1 milj. euroa henkilöstö-, työvoimanvuokraus-, ateriapalvelu-, palveluseteli-, yksityisen hoidon tuki- ja kotihoidon tuen menoihin.

Henkilöstömenot ylittivät muutettuun talousarvioon verrattuna 1,3 milj. euroa. Ylitys muodostuu lähinnä lomapalkkajaksotuksesta 1,2 milj. euroa. Lomapalkkajaksotus muodostuu ansaituista ja pidetyistä lomapäivistä kuluneen vuoden aikana. Jaksotuksen vaikutusta on mahdotonta arvioida

ja siksi ennustevaiheet eivät sisällä lomapalkkajaksotuksen osuutta. Lomapalkkajaksotuksen laskennallinen toteuma saadaan vuoden päättyessä. Vuoden 2023 henkilöstö- ja työvoimanvuokrausmenojen kasvuun vaikutti merkittävästi lasten määrän ja etenkin alle 3-vuotiaiden määrän kasvu. Lisäksi kevään palkankorotusten, kertapalkkioiden, järjestelyvaraerien ja kehittämiserien todellinen vaikutus sekä oman että vuokrahenkilöstön osalta oli merkittävä. Henkilöstön rekrytointi- ja saataavuusongelmat jatkuivat ja vaikuttivat työvoimanvuokrauksen käytön kasvuun.

Ulkoiset palvelujen ostot ylittyivät 1,4 milj. eurolla. Ylitys johtuu ennakoitua suuremmista palvelusetelimenoista. Palvelusetelimenojen ylitykseen on vaikuttanut etenkin alle 3-vuotiaiden suuri määrä. Lisäksi palvelusetelimenojen kasvuun on vaikuttanut perheiden omavastuuosuutta alentanut asiakasmaksumuutos 1.3.2023 alkaen, lapsen tuen järjestämisen kustannukset sekä setelin arvon korotus ja alle 3-vuotiaiden kertoimen muutos 1.8.2023 alkaen.

Aineet, tarvikkeet ja tavarat alittuivat 0,3 milj. eurolla. Sähkön sekä aineistohankintojen hinnankorotukset kasvattivat aineistokustannuksia, mutta vuoden 2023 valmistuvien uusien ja korjauksessa olevien kohteiden valmistumisen viivästyminen, tavarantoimitusongelmat sekä yksiköiden säästäväisyys vaikuttivat lopulta aineistomenojen alitukseen.

Avustukset alittuivat 0,2 milj. eurolla. Starttirahaa haettiin ja myönnettiin 0,1 milj. euroa vähemmän. Yksityisen hoidon tuen menot toteutuivat lopulta 0,1 milj. euroa alle ennakoidun. Kotihoidon tuen kustannukset eivät alentuneet lasten määrän alenemisen suhteessa, vaan ne alenivat -0,3 milj. euroa (-1,5 %) vuoteen 2022 verrattuna. Tähän vaikutti mm. kotihoidon tuen lakisääteisen hoitorahan indeksikorotukset 1.8.2022 (3,6 %) sekä 1.1.2023 (4,2 %), joka kasvatti kustannuksia noin 0,9 milj. eurolla. Kuntalisän alentaminen vähensi kustannuksia, mutta kuntalisän ehdollisuuden purkaminen vastaavasti lisäsi niitä.

Sisäiset menot ylittyivät 0,4 milj. eurolla, koostuen huolto- ja rakennuspalveluista sekä toimitilavuokratilakustannuksista.

Varhaiskasvatuksen toiminta on pääsääntöisesti lakisääteistä ja normeihin säädeltyä. Varhaiskasvatuksella ei ole ollut tosiasiallista mahdollisuutta välttää menoylityksiä.

Investointimenot alittivat muutetun talousarvion 0,1 milj. eurolla. Uusien kohteiden haasteena oli tavarantoimitusajat. Osa kustannuksista siirtyi vuodelle 2024. Johtuen kirjauskäytännöistä osa ensikertaisen varustamisen kustannuksia on kirjattu käyttötalouden menoksi.

Uusia ja korvaavia päiväkotiteja valmistui kesällä Niittykumpuun Tapiolaan sekä syksyllä Leppävaaran siirtokelpoiset väistötilat, joihin Vallipuiston päiväkotite siirtyi odottamaan päiväkodin peruskorjauksesta. Perkkään ja Kilon päiväkotiteen uudisrakennukset valmistuivat loppuvuodesta, toiminta niissä käynnistyi tammikuun 2024 alussa.

Suomenkielisen varhaiskasvatuksen tulostavoitteet ja kehittämishankkeet

Palvelusetelipäiväkotiteja on joulukuun lopussa 26, lapsia palvelusetelillä 1 584. Lasten määrä on 277 lasta enemmän kuin vastaavaan aikaan edellisenä vuonna. Uusi palvelusetelipäiväkotite Unikko aloitti toiminnan Olarin Lystimäessä syksyllä 2023.

Nykyisten palvelusetelipäiväkotiteiden koko kapasiteetin käyttöönottoa hidastaa henkilöstön rekrytointihaasteet. Lisäksi alle 3-vuotiaiden merkittävä osuus vaikuttaa tilojen tehokkaaseen käyttöön, kun 21 lapselle suunniteltuun ryhmätilaan voidaan sijoittaa alle 3-vuotiaiden takia vähemmän lapsia. Varhaiskasvatustilain mukaan päiväkoditein yhdessä ryhmässä saa olla yhtä aikaa läsnä enintään kolme varhaiskasvatuksen kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä olevaa henkilöä vastaava määrä lapsia.

Espooseen pyritään saamaan lisää yksityisiä varhaiskasvatuspalveluja niin, että yksityisen osuus palveluista nousee vähitellen noin 25 prosentista 35 prosenttiin. Uusien yksityisten toimipaikkojen valmistelussa palveluntuottajat ovat yhteydessä varhaiskasvatukseen mm. sen varmistamiseksi, että suunnitellulla alueella on riittävästi varhaiskasvatuksen kysyntää. Joitakin kaupungin Y-tontteja on luovutettu hakumenettelyn kautta yksityisille palveluntuottajille päiväkotirakentamiseen. Tällä hetkellä palveluntuottajat ovat suhdannetilanteen ja palvelujen järjestämiskustannusten nousun takia hyvin varovaisia laajentamaan toimintaansa.

Kunnallisen varhaiskasvatuksen henkilöstön kelpoisuustilannetta seurataan helmikuun ja syyskuun tilanteessa. Tilanne on heikentynyt kevääseen verrattuna, joskin ei kelpoisten sijaisten saaminen on helpottunut hieman. Käytössä olevia toimenpiteitä saatavuushaasteeseen vastaamiseksi on jatkettu, mutta uusia toimenpiteitä ei ole voitu käynnistää.

Suomenkielisen varhaiskasvatuksen ja suomenkielisen perusopetuksen tulosityksiköiden yhteistyönä on työskennelty esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheen kehittämisen työryhmässä. Työryhmän ehdotus siirtymävaiheen toimintamalliksi on hyväksytty ja jatkokehittämistä tehdään tulosityksiköiden yhteistyönä.

Suomenkielisen varhaiskasvatuksen kehittämiseen on saatu merkittävästi hankerahoitusta. Rahoitusten myöntämiseen liittyy rahoittajan, yleensä opetus- ja kulttuuriministeriön suhteellisen tarkka määrittely rahoituksen käytöstä. Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen tasa-arvo- ja covid19- avustusrahaa on yhteensä n. 3,5 miljoonaa euroa. Rahoituksen käyttöaika on avustuksesta riippuen 31.12.2023 tai 31.07.2024 saakka.

Rahoituksista valtaosa on käytetty tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävän lisähenkilöstön palkkaamiseen. Valtionavustuksilla on rekrytoitu konsulttoivia opettajia, ns. vasu- agentteja, tuen lastenhoitajia, kielikaveri-lastenhoitajia, yhteisöohjaajia sekä avustavaa henkilöstöä. Haasteena henkilöstön palkkaamisessa on pula varhaiskasvatuksen koulutetusta ja osaavasta henkilöstöstä. Henkilöstön osaamista on vahvistettu täydennyskoulutuksen sekä erilaisten tukimateriaalien kautta.

Kehittämisessä keskeistä on erityisesti lasten kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin edistäminen sekä tasavertaisten mahdollisuuksien vahvistaminen. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä on keskitytty yhteisöllisen hyvinvointityön kehittämiseen ja lasten liikkuvan arjen vahvistamiseen. Liikunnan osalta varhaiskasvatustyöyksiköissä on mm. tuettu lapsiryhmien osallistumista liikkumisen ohjelmatyöhön sekä arjen liikunnan mahdollisuuksien aktiiviseen lisäämiseen. Liikuntavälineiden lainaamojen organisointia on kehitetty sekä vahvistettu yhteistyössä liikuntatoimen kanssa lasten mahdollisuuksia tutustua erilaisiin liikuntamuotoihin.

Toisena painopisteenä kehittämisessä on vuonna 2023 ollut lasten tuen järjestelyt varhaiskasvatuksen lainsäädännön uudistuksen myötä. Lakiin tuli 1.8.2022 uutena asiana muun muassa tuen hallintopäätösten tekeminen. Muutokset ovat edellyttäneet prosessien ja toimintakäytäntöjen arviointia ja uudistamista. Kehittämistyössä on edistetty hyviä toimintamalleja, koulutettu henkilöstöä ja luotu osaamista vahvistavaa tukimateriaalia yhteistyössä varhaiskasvatustyöyksiköiden ja asiantuntijoiden kanssa. Esimerkkinä tästä on Lapsen tuen käsikirja, jonka käyttöönottoa varhaiskasvatustyöyksiköissä tuetaan.

Saaduilla valtionavustuksilla on myös edistetty toimialan tulosityksiköiden välistä eheään oppimispolkuun liittyvää yhteistyötä. Joustavan esi- ja alkuopetuksen (JEPE)-, Yhteisöllisen opiskeluholon (YHOP)-, Uudet lukutaidot 2 (ULT)- ja Stop Digipudokkuudelle! -hankkeissa on kehitetty mukana olevien varhaiskasvatustyöyksiköiden ja koulujen kanssa toimintamalleja varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen opettajien yhteistyöhön.

Varhaiskasvatustyöyksiköiden johtamista ja laadun ja arvioinnin kehittämistä on edistetty valtionavustuksella palkatun projektisuunnittelijan avustuksella. Espoon asiointipalvelujen kehittämistyöhön liittyvä ja Omnian osaamiskeskuksen kanssa tehty maahanmuuttaja-asiakkaiden kotoutumista

edistävä varhaiskasvatuksen palveluohjauksen työskentelyn kehittäminen mahdollistui yhteistyökumppaneiden saamien valtionavustusten kautta.

	Talousarvio 2023	Muutokset/ Korotukset 2023	Muutettu TA 2023	Toteuma 31.12 2023	Poikkeama 2023	Tot. -%
Toimintatuotot	18 994 000		18 994 000	22 246 263	3 252 263	117,12%
Myyntituotot	1 100 000	0	1 100 000	1 039 471	-60 529	94,50%
Maksutuotot	17 854 000	0	17 854 000	16 902 640	-951 360	94,67%
Tuet ja avustukset	0	0	0	4 269 886	4 269 886	
Muut toimintatuotot	40 000	0	40 000	34 266	-5 734	85,67%
Toimintakulut	-260 953 772	-16 027 256	-276 981 028	-279 588 170	-2 607 142	100,94%
Henkilöstökulut	-124 561 776	-1 421 256	-125 983 032	-127 327 264	-1 344 232	101,07%
Palvelujen ostot	-62 019 434	-12 382 315	-74 401 749	-75 917 843	-1 516 094	102,04%
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-2 901 501	0	-2 901 501	-2 634 240	267 261	90,79%
Avustukset	-28 050 000	-2 188 000	-30 238 000	-30 014 856	223 144	99,26%
Muut toimintakulut	-43 421 061	-35 685	-43 456 746	-43 693 966	-237 220	100,55%
Toimintakate	-241 959 772	-16 027 256	-257 987 028	-257 341 906	645 122	99,75%
Investoinnit / Ensikertainen varustaminen	-970 000	0	-970 000	-853 665	116 335	88,01%